

статтях Особливої частини як форма злочину, альтернативна до створення угруповання, керівництва угрупованням, участі у ньому тощо (ст. ст. 257, 2583. 260 КК)

Склади злочинів із досліджуваними діяннями відносяться окремими авторами до так званих складених складів, що охоплюють ознаки, котрі характеризують одночасно два або більше самостійно караних злочинних діянь. Суттєвою їх вадою є відмова законодавця від змістовної характеристики діянь, котра, за загальним правилом, становить основу законодавчого описання злочину певного виду. Зокрема, при конструюванні складів злочину із діянням «участь у злочинах» за основу береться формальний момент - вчинення злочинів організованим злочинним угрупованням певного виду. Проте врахування даного моменту нічого не дає у плані конкретизації «участі у злочинах» як виду злочину або ж визначення хоча б приблизного кола діянь, що можуть позначатися цим терміном. У реальному ж житті будь-яке стійке злочинне об'єднання, незважаючи на спеціалізацію його злочинної діяльності, може скоювати різноманітні злочини.

Отже, «участь у злочинах» не має якогось конкретного вираження; навпаки, вона може відповідати різним злочинним проявам. При цьому йдеться про діяння, що можуть становити основу самостійних складів злочинів, передбачених КК України. Тому й визначення «участі у злочинах» як самостійного злочинного діяння (різновиду злочину) є досить умовним.

Відповідно, склад із діянням «участь у злочинах» не має тієї конкретності, що необхідна для реалізації ним свого призначення, насамперед як законодавчої моделі суспільно небезпечного діяння певного виду, як законодавчої конструкції, що забезпечує можливість кваліфікації реально вчинюваних діянь та їх відмежування від інших подібних діянь.

Створення таких складів призводить до нівелювання на законодавчому рівні різниці у характерові та ступені суспільної небезпечності діянь, що підводяться під них. При цьому, відповідно, не виконується важливе для забезпечення принципу справедливості і у цілому для захисту прав та законних інтересів людини завдання диференціації кримінальної відповідальності за вчинення різних за своїм змістом та суспільною небезпечністю діянь.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОСОБИ ВІД ПРОЯВІВ ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Киренко Сергій Георгійович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики ННІПІ НАВС

Всебічний захист прав і свобод людини неможливий без наявності належної кримінально-правової бази, яка забезпечує їх охорону від найбільш небезпечних посягань – злочинів. У цьому ракурсі проблема психічного насильства над особою є дуже важливою, оскільки негативний вплив на психіку людини не тільки спричиняє значну шкоду її нормальному психічному стану, створює загрозу настання різноманітних психічних розладів та захворювань (а в ряді випадків призводить і до так званих «психосоматичних хвороб», коли на ґрунті психічних аномалій страждає і фізичне здоров'я людини), а й здатний штовхнути людину на шлях порушення закону. Сумний досвід, зокрема, різноманітних тоталітарних сект минулого та сучасності (таких як «Народний храм», «Біле братство», «Церква сайєнтології» та ін.), для яких характерне широке використання з боку керівництва відверто кримінальних за змістом заходів психічного впливу щодо своїх послідовників, які викликають деформацію свідомості останніх та перетворення їх на слухняних виконавців своєї волі

(тобто всіляке порушення гарантованих як міжнародною спільнотою, так і окремими державами прав і свобод людини), яскраво підтверджує необхідність всебічного та ретельного вивчення такого небезпечного явища як психічне насильство, яке може мати різноманітні прояви. На жаль, доводиться констатувати, що чинне кримінальне законодавство України не приділяє належної уваги цьому важливому питанню. Аналізуючи КК України, можна побачити, що злочинний вплив на психіку людини головним чином пов'язується у ньому з різноманітними погрозами (ст.ст. 129, 152, 153, 186, 187, 189 та ін.), тобто мова так чи інакше йде про залякування, адресатами якого є безпосередньо потерпілий, а також (як, наприклад, у ст. 147 КК України) інші особи, яких таким чином змушують до певної поведінки. Проте, погрозою вчинення якогось діяння негативний вплив на психіку людини не вичерпується і тому необхідно, по-перше, дати визначення і аналіз поняття «психічне насильство», оскільки воно відсутнє у кримінальному законодавстві України, а, по-друге, розробити заходи кримінально-правової протидії цьому небезпечному явищу.

Психічне насильство можна визначити як вплив на психіку людини з метою завдання шкоди її життю чи здоров'ю або примусу до бажаної для винного поведінки. До речі, потрібно відмітити, що ч. 2 ст. 40 КК України («Фізичний або психічний примус»), застосовуючи термін «психічний примус» не розкриває його змісту, що навряд чи вірно, оскільки, по-перше, відсутність законодавчого визначення поняття створює великий простір для його тлумачення, а, по-друге, поняття «психічний примус», у свою чергу, є складовою частиною більш широкого поняття «психічне насильство», оскільки вплив на психіку особи може переслідувати й іншу мету. В цілому, можна побачити, що психічне насильство в одних випадках може виступати у якості одного зі способів вчинення злочину (ст.ст. 115, 121, 127, 152, 189, 190 КК України та ін.), а в інших (як у ст. 129 КК України) мати ознаки окремого складу злочину. Аналізуючи способи психічного насильства, потрібно відмітити, що їх можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться способи, які спрямовані на свідоме сприйняття потерпілим відповідної небезпеки (тобто вони діють, в першу чергу, на свідомість людини), а саме – залякування потерпілого, які, в залежності від спрямованості відповідних дій, можуть мати вигляд: 1) погрози вчиненням певних діянь з метою змусити потерпілого або інших осіб діяти в інтересах винного (про такі випадки переважно і говорить КК України); 2) залякування потерпілого, яке спричинило йому фізичну або психічну шкоду (наприклад, у випадках тяжкого тілесного ушкодження чи вбивства). До другої групи відносяться способи психічного насильства, для яких характерне втручання не тільки у свідомість, а й у підсвідомість людини (і які, на жаль, як правило, знаходяться поза сферою посиленої уваги кримінального законодавства). Сюди відносяться методи психічного впливу (т. зв. «психічного маніпулювання» - прихованого управління особою), які застосовуються у даному випадку саме зі злочинними, «кримінальними» (а не з будь-якими іншими) цілями: гіпноз (стан специфічного сну або зуженої свідомості з повним відключенням критичного сприйняття та підвищеною чутливістю до зовнішнього навіювання); навіювання (передача інформації з впровадженням закладених в ній ідей без будь-якої критичної оцінки та логічної переробки того, що пропонується); нейролінгвістичне програмування, яке базується на використанні слів, образів, інтонацій та ін. моментів з метою встановлення тісного контакту з іншою людиною на несвідомому рівні і спрямування її мислення та поведінки у потрібному напрямі; технотронні методи управління поведінкою, мисленням та почуттями людини (нижчепорогове аудіовізуальне збудження, електрошок, ультразвук, інфразвук, надвисокочастотне (НВЧ) чи торсійне випромінювання); зомбіювання (форсована обробка підсвідомості людини, завдяки якій вона губить

спрямовуючий контакт зі своїм минулим і програмується на безумовне, притому неусвідомлене підкорення наказам свого «господаря»). В цілому, використання методів психічного маніпулювання переслідує цілі пригнічення волі людини, зниження критичності її мислення, приведення в залежність від маніпулятора (при цьому введення інформації у підсвідомість саме по собі містить реальну загрозу для людини, адже саме підсвідомість керує вегетативною нервовою системою, гормональною системою, харчуванням, сексуальною активністю та ін.). Таким чином, необхідні наступні заходи кримінально-правового характеру: встановлення кримінальної відповідальності за сам факт застосування до іншої особи методів психічного маніпулювання (кримінального гіпнозу, навіювання та ін.); у якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину повинні фігурувати примушування особи до вчинення суспільно небезпечного діяння, застосування методів психічного маніпулювання щодо неповнолітнього та спричинення відповідними діями тяжких наслідків (смерть або самогубство потерпілого, завдання тяжкої шкоди здоров'ю та ін.).

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Расцька Людмила Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та криміналістики ННПП НАВС

У сучасному світі економічні злочини становлять небезпеку існуванню держави та суспільства. Організована злочинність створює кримінальну структуру, які охоплюють всі ланки державного управління, в тому числі й в економіці нашої країни. Тому злочинна діяльність у сфері економіки здатна завдавати нищівного удару по економічній стійкості держави, звести нанівець результати всіх зусиль, які спрямовуються суспільством та інститутами влади на забезпечення стабільного економічного розвитку держави.

Отже, на сьогодні злочини, які вчиняються в сфері економічних відносин, становлять реальну небезпеку життєдіяльності як для окремих громадян, так і для країни в цілому. Вважається, що у сучасній Україні розміри нелегальних економічних відносин досягнули 30% від розмірів легальної економіки. Саме вони займають найбільшу частку в структурі всієї зареєстрованої злочинності (майже 10% злочинів, що висвітлюються у статистиці як діяння у сфері економіки, та 40% посягань економічної спрямованості, що відбиваються в інших статистичних групах). Щорічно збитки лише від злочинів, щодо яких справи розслідувалися службою боротьби з економічною злочинністю, становлять понад 5 млрд грн. У структурі злочинів економічної спрямованості третину становлять посягання проти власності, до 20% – злочини у сфері господарської діяльності, і майже половину – злочинні дії з використанням службових повноважень, відповідно до статистики – зараз 40% злочинів цього виду є тяжкими [4].

Здебільшого злочини у сфері економіки характеризуються високою латентністю, пояснюється це тим, що злочинці заздалегідь приховують скоєне.

Основною характеристикою осіб економічних злочинців є їх компетентність, а саме такими особами в основному бувають працівники зі стажем, які добре орієнтуються в фінансових питаннях та з відповідним рівнем досвіду [1].

Економічна злочинність існує тоді, коли є прогалини та суперечності в законодавстві, які і формують корисливу, девіантну поведінку у суб'єктів державної влади та окремих громадян. Особлива увага приділяється проблемі приватизації в країні, яка відбулася в умовах нестабільності й